

УДК 336.22

Реформування інституту місцевих податків і зборів у контексті підвищення надходжень місцевих бюджетів

Простебі Л.І.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів

Чернівецького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

У науковій статті досліджено роль місцевих податків і зборів у формуванні доходів місцевих бюджетів. Охарактеризовано основні види місцевих податків і зборів, які формують дохідну частину місцевих бюджетів, у контексті змін бюджетного і податкового законодавства. Здійснено аналіз динаміки надходжень місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів України за 2012–2015 роки. Досліджено структуру місцевих податків і зборів.

Ключові слова: місцеві податки, місцеві збори, податкові надходження, податок на майно, єдиний податок, транспортний податок, плата за землю.

Простеби Л.И. РЕФОРМИРОВАНИЕ ИНСТИТУТА МЕСТНЫХ НАЛОГОВ И СБОРОВ В КОНТЕКСТЕ ПОВЫШЕНИЯ ПОСТУПЛЕНИЙ МЕСТНЫХ БЮДЖЕТОВ

В научной статье исследована роль местных налогов и сборов в формировании доходов местных бюджетов. Охарактеризованы основные виды местных налогов и сборов, формирующих доходную часть местных бюджетов, в контексте изменений бюджетного и налогового законодательства. Осуществлено анализ динамики поступлений местных налогов и сборов в местные бюджеты Украины за 2012–2015 годы. Исследована структура местных налогов и сборов.

Ключевые слова: местные налоги, местные сборы, налоговые поступления, налог на имущество, единый налог, транспортный налог, плата за землю.

Prostebi L.I. REFORM OF LOCAL TAXES AND FEES IN THE CONTEXT OF INCREASING REVENUES OF LOCAL BUDGETS

The role of local taxes and fees in the formation of local budgets is researched in the scientific article. Describes the main types of local taxes and fees, which form the revenues of the local budgets in the context changes of the budget and tax legislation. The dynamics proceeds of local taxes and fees in local budgets of Ukraine for 2012–2015 are analyzed. The structure of local taxes and fees is investigated.

Keywords: local taxes, local taxes, income tax, property tax, single tax, vehicle tax, land tax.

Постановка проблеми. Місцеві податки і збори займають важливе місце у сфері формування доходної частини місцевих бюджетів у більшості розвинених країн світу. Від достатнього фіскального рівня бюджетних доходів залежить зростання соціально-економічного розвитку регіонів. Система місцевого оподаткування повинна забезпечувати фінансову незалежність органів місцевого самоврядування. На поточний момент, під час проведення фінансової децентралізації і реформування місцевого оподаткування, дослідження ролі місцевих податків і зборів у формуванні доходної частини місцевих бюджетів є важливим і актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем формування доходів місцевих бюджетів за рахунок місцевих податків і зборів присвятили свої праці

такі вчені: Й.М. Бескид [11], Н.О. Бикадорова [2], Ю.А. Бучакчийська [3], М.І. Карлін [4], Є.Ю. Кузькін [5], І.М. Кушал [6], О.В. Покатаєва [7] та ін. У наукових доробках даних науковців розглядаються місцеві податки і збори як чинник ефективної діяльності місцевого самоврядування, досліджуються напрями реформування системи місцевого оподаткування в Україні.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На нашу думку, практичні аспекти формування доходної частини місцевих бюджетів за рахунок місцевих податків і зборів потребують подальших досліджень, у контексті реформування бюджетного та податкового законодавства.

Метою статті є аналіз та характеристика ролі місцевих податків і зборів у формуванні доходів місцевих бюджетів в умовах рефор-

мування податкового і бюджетного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Положення оновленого Податкового кодексу України [8] регламентують структуру місцевих податків і зборів. До місцевих податків відносять 2 податки та 2 збори (рис. 1). В Україні місцеві органи влади можуть самостійно встановлювати місцеві податки й збори та порядок їх сплати відповідно до переліку та в межах законодавчо визначених граничних розмірів ставок.

Відмітимо, що з 1 січня 2015 року відбулося реформування податку на майно. Зокрема, збільшено кількість майнових податків. До його складу увійшли податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, плата за землю та транспортний податок.

Податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки оподатковується як житлова нерухомість (квартира, будинок) так і нежитлова нерухомість, в тому числі й господарські будівлі (сараї, гаражі, літні кухні, майстерні, тощо). Граничну ставку податку в 2016 році збільшено [9] з 2% до 3% мінімальної заробітної плати за 1 кв. метр об'єкта житлової та/або нежитлової нерухомості (у 2016 році – 41,34 грн за 1 кв. м). Розмір податку (від 0% до 3%) буде встановлюватися місцевою радою. При цьому сільські, селищні, міські ради та ради об'єднаних територіальних громад на відповідній території мають право встановлювати пільги з цього податку, враховуючи

майновий стан та рівень доходів громадян. Також додатково встановлено ставку податку в розмірі 25 тис. грн на рік для квартир площею понад 300 кв. м і будинків площею понад 500 кв. м. Тобто фактично такі об'єкти оподатковуватимуться відсотковою (до 3%) та фіксованою (25 тис. грн) ставками. Зазначимо, що у 2015 році органи місцевого самоврядування мали право, у відповідності до податкового кодексу збільшувати площу майна, яка не оподатковувалася. З 2016 року місцеві ради позбавлені цього права. Тому, більшість місцевих рад, розуміючи, що в країні фінансова криза, поки утримуються до запровадження максимальних ставок по місцевих податках і зборах, зокрема і по податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.

Зазначимо, що порядок нарахування податку на нерухоме майно та справляння не відповідає практиці розвинутих країн світу, де розмір податку залежить від вартості об'єкта нерухомості, а не від житлової площі, як визначено чинним законодавством України. Тому необхідно внести відповідні поправки до Податкового кодексу. Окрім того, викликає сумніви можливість значних надходжень для місцевих потреб від запровадження податку на нерухомість для сільської місцевості, оскільки в умовах економічної кризи та стрімкого зубожіння селян такі ініціативи заздалегідь приречені на провал [11, с. 226].

До категорії місцевих податків з січня 2015 року переведено плату за землю.

Об'єктами оподаткування є [8]: земельні ділянки, які перебувають у власності або користуванні; земельні частки (паї), які перебувають у власності. Ставка земельного податку не більше 3%, сільськогосподарські угіддя – 1%. Орендна плата за землю від 3% до 12%. Ставка земельного податку, за земельні ділянки, які перебувають у постійному користуванні суб'єктів господарської діяльності (крім державної та комунальної власності) не більше 12%. Ця законодавча ініціатива сприятиме зростанню надходжень до місцевих бюджетів.

Першим кроком запровадження податку на розкіш є транспортний податок. У 2016 році транспортний

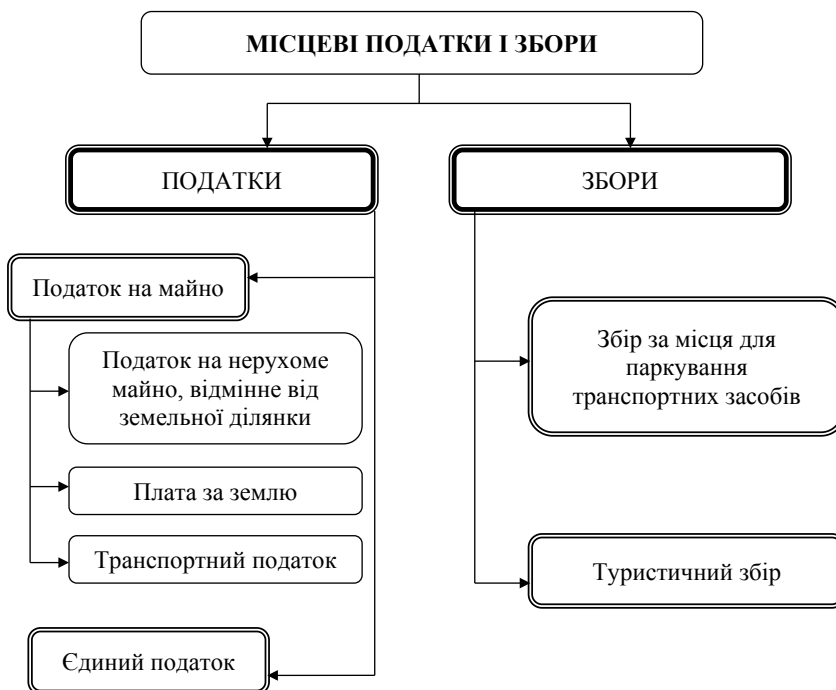

Рис. 1. Структурно-логічна схема місцевих податків і зборів

Групи платників	Річний дохід	Дозволена кількість працівників	Ставки
1 група: Фізичні особи	до 300 тис. грн	-	До 10% МЗП (137,8 грн)
2 група: Фізичні особи	до 1,5 млн грн	до 10	До 20% МЗП (275,6 грн)
3 група: Фізичні та юридичні особи	до 5 млн грн. (знизилося у 4 рази; було 20 млн грн)	Не обмежено	3% доходу + ПДВ, або 5% доходу без ПДВ (було 2% і 4%)
4 група: сільгоспвиробники	до 50 млн грн	Не обмежено	0,16%-5,4% нормативно-грошової оцінки 1 га землі, залежно від виду земель (у 2015 році – 0,09-1,35%; ставки єдиного податку збільшені у 1,8 рази).

Рис. 2. Реформування єдиного податку [8; 9]

податок, як і раніше, сплачують фізичні та юридичні особи, в тому числі нерезиденти, які мають зареєстровані в Україні згідно з чинним законодавством власні легкові автомобілі, що є об'єктами оподаткування. Сам об'єкт оподаткування транспортним податком з 2016 року змінено. Відтепер, оподатковуються легкові автомобілі, з року випуску яких минуло не більше 5 років (включно) та середньоринкова вартість яких складає більше 750 розмірів мінімальної заробітної плати (1 033,5 тис. грн). Така вартість визначатиметься Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, виходячи з марки, моделі, року випуску, типу двигуна, об'єму циліндрів двигуна, типу коробки переключення передач, пробігу легкового автомобіля та розміщуватиметься на офіційному веб-сайті Кабінета Міністрів України (у 2015 році об'єктом оподаткування були легкові автомобілі, які використовувалися до 5 років і мали об'єм циліндрів двигуна понад 3000 куб. см). Ставка транспортного податку встановлюється у розмірі 25000 гривень на рік за кожен легковий автомобіль, що підлягає оподаткуванню [9].

Система спрощеного оподаткування з 2016 р. зазнала законодавчих змін (рис. 2). Зокрема, підвищені ставки податку для платників третьої групи; для четвертої групи – розмір ставок податку з одного гектара сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду залежить від категорії (типу) земель, їх розташування та становить (у відсотках бази оподаткування).

До місцевих зборів належать [8]: збір за місця для паркування транспортних засобів (об'єкт: земельна ділянка, яка відведена для забезпечення паркування; ставка: від 0,03 до

0,15 мінім. з/пл.) та туристичний збір (ставка: від 0,5% до 1% вартості усього періоду проживання).

Відповідно до положень Податкового кодексу України [8], зазначимо, що місцеві ради обов'язково устанавлюють єдиний податок та податок на майно (у частині транспортного податку та плати за землю). Також місцеві ради в межах повноважень вирішують питання щодо встановлення податку на майно (у частині податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки) та встановлення збору за місця для паркування транспортних засобів, туристичного збору. Забороняється встановлення місцевих податків та зборів, не передбачених податковим законодавством.

Проведемо аналіз структури і динаміки надходжень місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів України.

Діаграма (рис. 3) наочно ілюструє динаміку надходжень місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів України за 2012–2015 рр.

Статистичні дані (рис. 2) показують тенденцію до збільшення абсолютних показників

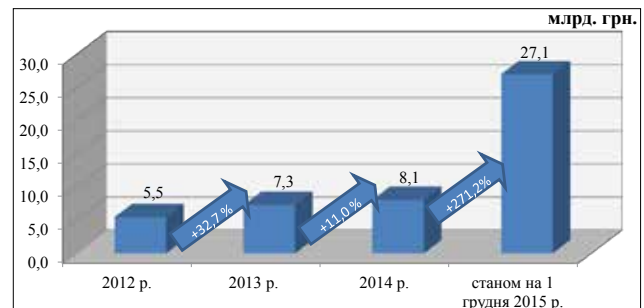

Рис. 3. Інфографіка динаміки надходжень місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів України за 2012-2015 роки [10]

надходжень місцевих податків та зборів до місцевих бюджетів України за 2012–2015 роки. Зазначимо, що надходження місцевих податків і зборів на 1 грудня 2015 р. були в обсязі – 21,7 млрд грн, що на – 271,2% більше показника 2014 р.

Чільне місце у структурі місцевих податків і зборів місцевих бюджетів у 2015 році належить податку на майно – 59,1% (запроваджений з 1 січня 2015 року). Друге місце в структурі займає єдиний податок – 40,5%. Питома вага збору за місця для паркування транспортних засобів – 0,2%. Частка в структурі місцевих податків і зборів туристичного збору є незначною – 0,1% (рис. 4).

Відповідно до статистичних даних про виконання місцевих бюджетів України, відмітимо, що протягом 2013–2014 років домінують обсяги надходжень від єдиного податку до місцевих бюджетів. Зазначимо, що у 2013 р. надійшло надходжень від єдиного податку в сумі – 6640,5 млн грн, у 2014 році – 7413,3 млн грн, а це на – 772,8 млн грн більше показника 2013 року. Що стосується 2015 року, то даний вид надходжень збільшився і досяг суми – 10975,1 млн грн, а це на – 48% більше минулорічного показника та на – 65,3% більше показника 2013 року.

Наочно динаміка надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів за 2013–2015 роки представлена на діаграмі (рис. 5).

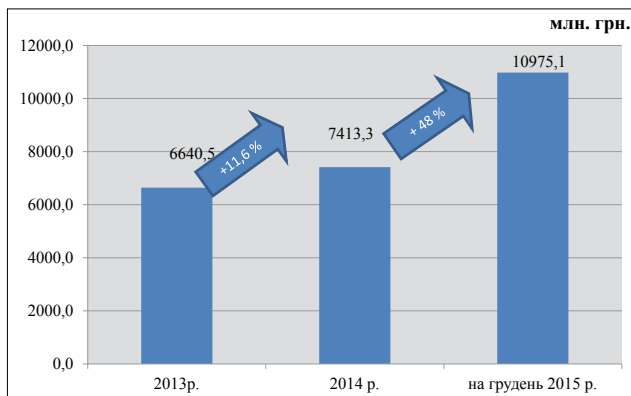

Рис. 5. Надходження єдиного податку до місцевих бюджетів України за 2013-2015 роки [10]

У результаті проведеного аналізу місцевих бюджетів бачимо, що місцеві податки і збори протягом 2012–2014 років забезпечували невелику частку податкових надходжень, яка коливалася в межах 6-10%. Так, у 2012 р. вона склала – 6,4%, у 2013 р. склала – 8,0%, і у 2014 р. – 9,2%. У 2015 році спостерігаємо зростання питомої ваги місцевих податків і зборів

у податкових надходженнях до 27,5% (рис. 6). Тобто реформи в податковій сфері вплинули на зростання частки місцевих податків і зборів.

Рис. 6. Питома вага місцевих податків і зборів у податкових надходженнях та у доходах місцевих бюджетів (без врахування міжбюджетних трансфертів) України 2012–2015 рр. [10]

Питома вага місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів (без врахування міжбюджетних трансфертів) протягом 2012–2014 років коливалася в межах 5-8%. Так, у 2012 р. вона склала – 5,4%, у 2013 р. – 7,0%, і у 2014 р. – 8,0%. У 2015 році спостерігаємо зростання частки місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів до 22,5% (рис. 6). Для порівняння, у США за рахунок місцевих податків забезпечується 65% доходів місцевих бюджетів, у Франції – 60%, ФРН – 45%, Великобританії – 36%, Японії – 33%, в ЄС їх частка сягає 30% (здебільшого завдяки податку на нерухомість). Тому саме місцеві податки і збори мають забезпечувати фінансові передумови самостійності місцевих бюджетів у частині формування їхніх доходів [12, с. 113].

Здійснивши моніторинг надходжень місцевих податків і зборів можна зробити наступні висновки. За період 2012–2015 рр. абсолютні показники надходжень місцевих податків та зборів до місцевих бюджетів суттєво зросли. Дане зростання забезпечено збільшенням надходжень єдиного податку, частка якого в надходженнях від місцевих податків і зборів складає – 40,5%. А також запровадженням реформованого податку на майно з січня 2015 року. Питома вага якого у податкових надходженнях склала – 59,1%.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Виходячи з вищенаведеного, можемо

зробити висновки. Законодавчі ініціативи щодо розширення доходної бази місцевих бюджетів спрямовані на закріплення окремих податкових платежів та зборів за місцевими бюджетами. Вважаємо, що на місцевому рівні необхідно ефективніше використовувати систему місцевих податків і зборів, що значно розширить фінансову спроможність територіальних громад.

Отже, місцеві податки і збори все ще не забезпечують значну частку надходжень до місцевих бюджетів. Для зростання питомої ваги місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів доцільно скористатися вдалим зарубіжним досвідом, зокрема, дозволити місцевим органам влади запроваджувати на своїй території власні податки і збори. А при оподаткуванні податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки брати до уваги оціночну вартість майна, відповідно до якої стягується плата. Тобто, чим дорожча нерухомість, тим більшою повинна бути сума податку. Зарубіжний досвід також свідчить, що можна запроваджувати в Україні податки на приріст капіталу, на осіб, що володіють двома квартирами, на право розміщення офісів у центральній частині міста та інші. Бачимо

позитивні моменти щодо обсягів надходжень місцевих податків і зборів, їхньої питомої ваги за досліджуваний період, але варто відмітити, що кінцевою метою фінансової децентралізації має бути якісне надання послуг будь-якому члену територіальної громади. Таким чином, роль місцевих податків і зборів у наповненні місцевих бюджетів повинна зростати і стати вагомим джерелом забезпечення потреб місцевого самоврядування.

З проведеного аналізу бачимо, що всі законодавчі ініціативи, які були започатковані позитивно вплинули на дохідну частину місцевих бюджетів. Вважаємо за доцільне центральним органам влади впродовж кількох років дати можливість проявитися всім нововведенням. Стабільна податкова система створить сприятливий інвестиційний клімат. Необхідно покращувати роботу щодо адміністрування податків і зборів. Окрім того, суспільство має бути свідомим щодо належної платіжної дисципліни.

Найбільшу актуальність, на нашу думку, становитимуть подальші дослідження, спрямовані на удосконалення місцевого оподаткування в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бескид Й.М. Місцеві податки і збори та їх облік у доходах місцевих бюджетів України / Й.М. Бескид, Н.І. Вовна // Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу ТАНГ. – Тернопіль, 2011. – Вип. 13. – Ч. 1. – С. 140-145.
2. Бикадорова Н.О. Місцеві податки і збори як чинник ефективної діяльності місцевого самоврядування / Н.О. Бикадорова // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2010. – Вип. 154. – Ч. 3. – С. 33-39.
3. Бучакчийська Ю.А. Роль місцевих податків і зборів у формуванні місцевих бюджетів України / Ю.А. Бучакчийська // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2011. – Вип. № 3(15). – С. 133-136.
4. Карлін М.І. Місцеві платежі у бюджетній системі України / М.І. Карлін // Економічний форум 2/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : file:///C:/Users/Admin/Desktop/ecfor_2015_2_47.pdf.
5. Кузькін Є.Ю. Місцеве оподаткування як інструмент зміцнення власної доходної бази місцевого самоврядування / Є.Ю. Кузькін // Фінанси України. – 2015. – № 4. – С. 34-47.
6. Кушал І.М. Напрями реформування системи місцевого оподаткування України / І.М. Кушал, С.В. Присяжний // Наукові вісті Далівського університету : зб. наук. праць. – Луганськ, 2013. – № 10.
7. Покатаєва О.В. Роль місцевих податків і зборів у формуванні доходної частини місцевих бюджетів в Україні / О.В. Покатаєва, П.С. Покатаєв // Держава та регіон. – 2012. – № 2. – С. 206-212.
8. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : офіц. текст : за станом на 01 лютого 2016 р. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
9. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році : Закон України від 24 грудня 2015 року № 909-VIII // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/909-19>.
10. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>.
11. Проць Н.В. Формування податкових надходжень місцевих бюджетів в контексті бюджетної децентралізації / Н.В. Проць // Фінансовий простір. – 2015. – № 1(17). – С. 221-227.
12. Кравченко В.І. Місцеві фінанси України : навч. посіб. / В.І. Кравченко. – К. : Т-во «Знання», КОО, 1999. – 487 с.